

vagy csak azoktól, akik utószerkesztést tanítanak? Véleménye szerint az „MT-literacy” a gépi fordításban való jártasság elkerülhetetlen oktatók és fordítók számára egyaránt. (Megjegyzés: a könyv szerzője végig az angol terminus rövidítését használja a magyar szövegben MT (machine translation), NMT (neural machine translation), a recenzens a GF-et használja és már beleérti a neurális GF-et is, mivel az NGF rövidítés nem terjedt el a magyar szaknyelvben).

A humán fordító és a gépi fordítás kapcsolata a 21. század elején rendkívül aktuális kérdés, amelyről folyik egy széleskörű nem-tudományos diskurzus is. Eszenyi Réka könyvének pozitívuma, hogy megmutatja, mivel tud a fordítástudomány hozzájárulni a probléma jobb megértéséhez. A fordítástudomány fogalmi apparátusával szisztematikusan vizsgálja meg ennek az összetett problémakörnek az egyes elemeit. Leírja, milyen helyet foglal el a gépi fordítás a fordítás folyamatában, elhelyezi a gépi fordítási kompetenciát a fordításhoz szükséges egyéb kompetenciák között, és két empirikus kutatás keretében feltárja a magyar EU-fordítók attitűdjét a neurális gépi fordításhoz, és felrajzolja hét humán fordító szakmai profilját az ember és a gép kapcsolatáról kifejtett nézeteik motívum-elemzése alapján.

IRODALOM

- Bednarová-Gibová, K. (2022). How happy are legal translators at work? Further findings from a cognitive-affective inquiry. *Translation Studies*, (15)1. 1–20. <https://doi.org/10.1080/14781700.2021.1918233>
- Dam, H., & Zethsen, K.K. (2014). The translator as expert – A realistic or an idealistic model? how recent empirical findings fit into existing models of translation. *Across Languages and Cultures*, 15(2) 261–278. <https://doi.org/10.1556/Acr.15.2014.2.5>

- Eszenyi, R. (2015). A modern fordítóképző profilja – aki tudja, tanítsa. In Horváth, I. (szerk.), *A modern fordító és tolmács* (pp. 173–182). ELTE Eötvös Kiadó.
- Eszenyi, R. & Dóczy, B. (2020). Rage against the machine – will post-editing assignments outnumber translations in the future? In Besznyák, R., Szabó, Cs. & Fischer, M. (szerk.), *Fit-for-Market Translator and Interpreter Training in the Digital Age*. (pp. 119–134). Vernon Press.
- Eszenyi, R. (2022). Kérdőívek és interjúk a fordítás és a tolmácsolás kutatásában. In Klaudy K., Robin E., & Seidl-Pécs, O. (szerk.), *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatómódszer-tanába. I. Általános rész*. (pp. 77–92). ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály. <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/5>
- Gile, D. (1995/2009). *Basic concepts and models for translation and interpreter training*. Benjamins. [https://doi.org/10.1075/btl.8\(1st\)](https://doi.org/10.1075/btl.8(1st))
- Heltai, P. (2014). Mi az, amit a gép nem tud fordítani? In Fata, I. & Veresné Valentinyi, K. (szerk.), *Szaknyelv és szakfordítás*. (pp. 7–30). Szent István Egyetem. <https://doi.org/10.35924/fordtud.22.1.9>
- Tirkkonen-Condit, S. (2005). The monitor model revisited: evidence from the process research. *Meta*, 50(2), 405–414. <https://doi.org/10.72.02/010990ar>
- Veresné Valentinyi, K. (2022). A gépi fordítás kihívásai a szakfordítóképzésben. *Porta Lingua*, 1, 69–80. <https://doi.org/10.48040/PL.2022.1.7>

Klaudy Kinga

Sebestyén Krisztina **Kik és miért tanulnak németet az érettségit adó képzésekben?**

Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2023, 203 p.
ISBN 978-963-615-088-4

Sebestyén Krisztina kötetében arra vállalkozik, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg, valamint Hajdú-Bihar vármegyében megvizsgálja a

németet és angolt tanuló 11. osztályos diákok idegennyelvi motivációit. A kutatás fontosságát jelzi, hogy az Európai Unió már a 2000-es évektől kezdve célul tűzte ki, hogy az unió polgárai minél több nyelvet, minél alaposabban tudjanak, amihez elengedhetetlen a megfelelő intézményes idegennyelv-oktatás (Hesse et al., 2008). Az Európai Unió adatai szerint Magyarország 9%-kal elmarad az idegen nyelvet tudók uniós átlagától (37%), ami igen jelentős elmaradásnak tekinthető, ezért is fontos ennek a háttérnek a vizsgálata (European Commission, 2018).

Hazánkban korábban a diploma megszerzéséhez fontos volt a középfokú nyelvvizsga megléte, de számos hallgató esetében ez nem teljesült, ami miatt sok diploma nem került kiadásra (Hegedűs, 2015), ezért az állam eltörölte a kötelező nyelvvizsgát (101/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet; 2022. évi LIX. törvény). A tanulók teljesítményére és nyelvtanulási motivációjára több tényező is hatást gyakorol, amelyek között lehetnek családi háttérből fakadók (Gogolin, 2014) vagy a pedagógusok személyiségéből (Dörnyei, 2001) és tanítási módszereiből eredők (Héreginé Nagy, 2019). A tanulók teljesítményére a szerző Molnár és Vigh (2015) alapján mérhető eredményként tekint, míg a nyelvtanulási motivációval kapcsolatban a belső (például saját kedvtelésből végzett nyelvtanulás) és külső (például nyelvvizsga vagy érettségi vizsga letétele) motiváció mögött húzóó okok ismertetését tartja fontosnak (Sominé Hrebik, 2011; Huneké & Steinig, 2013).

Sebestyén Krisztina könyvében 11 számított fejezet található, amelyekből négy fejezet a szakirodalom feldolgozást szolgálja, egy fejezet a kutatás bemutatására fókuszál, míg három fejezetben olvashatunk a kutatás eredményeiről. A kötet záró részébe az összegzés, a hivatkozott irodalom, valamint a mellékletek kerültek.

A bevezető fejezetben a szerző leírja kutatásának aktualitását és annak indokait, hogy miért fontos ezzel a témával foglalkozni. Továbbá definiálja a könyvben használt kulcsfogalmakat, amellyel egyértelműen megha-

tározza, hogy az egyes fogalmakat milyen jelentéstartalommal használja. A főbb fogalmak között szerepel például a nyelvelsajátítás, az anyanyelv, az eredményesség, a sikeresség vagy a motiváció.

A második fejezet már valódi szakirodalmi fejezetnek tekinthető, amelyben a német nyelv oktatáspolitikai helyzetét, valamint történeti vonatkozásait tekinti át a szerző. A német nyelv történeti hagyományai a mai napig éreztetik hatásukat hazánkban, elegendő például a német nemzetiségi önkormányzatokra vagy nemzetiségi iskolákra gondolni. Ezért nagyon helyesen, a szerző térképek segítségével térben is elhelyezi a német nemzetiség által érintett területeket. Ezt követően az iskolára fókuszálva a német nyelvet összehasonlítja az angollal több szempont alapján, mint például az adott idegen nyelvet tanulók száma, valamint az intézménytípusa, ahol ezek a gyermekek németet/angolt tanulnak. A létszámok áttekintését követően a nyelvtanítást szabályozó dokumentumokat vizsgálja meg, hány órában, mi alapján tanulnak idegen nyelvet a tanulók. A fejezet zárásaként a különböző nyelvtanítási-módszertani irányzatok kerülnek összehasonlításra.

A harmadik fejezetben a tanulói teljesítményt befolyásoló tényezők, valamint a nyelvválasztásra hatást gyakorló faktorok szakirodalmi feltárása történik. A nyelvválasztásra is a családi háttér, az a környezet, ahol a gyermek nevelkedik, megkérdőjelezhetetlenül hatást gyakorol. Családi háttértől függően az intézményválasztás, ezáltal az idegen nyelv(ek) választása is determinált. Nagyon sok olyan tényező hatással van arra, hogy a gyermek hogyan teljesít, hogyan tanulja az idegen nyelvet, amelyek közül Sebestyén Krisztina a nyelvtanár jelentőségét emeli ki.

A negyedik fejezet annak a vizsgálatára irányul, hogy mely teljesítménymutatók mutatják meg az angol, illetve német nyelv népszerűségét és hatékonyságát. Diagramok segítségével idősorosan kerül bemutatásra az angol és német nyelv esetében is az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen (OKTV)

részt vettek száma, az angolból és németből nyelvvizsgálók száma, valamint a kétszintű érettségi eredményei, ahol vármegyei szinten is összevetésre kerülnek az adatok. A szakirodalmi fejezetekben a magyar mellett sok korszerű, idegen nyelvű (angol, német) hivatkozott irodalmat találunk, amelyeket a szerző szükség esetén jó érzékel ütköztet, ezért ez a rész is jó hivatkozási alapot biztosíthat más kutatásoknak vagy azok továbbfejlesztésének.

Az ötödik fejezettől kezdődően a kutatás és annak eredményeinek a bemutatása kapott helyet. A kutatás során a szerző Hajdú-Bihar, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 11. osztályos németet és/vagy angolt tanuló, érettségét adó képzésben résztvevő diákok, valamint a nyelvtanáraik körében végzett kérdőíves vizsgálatot annak érdekében, hogy megvizsgálja, mi motiválta a tanulókat az adott idegen nyelv vagy nyelvek választásában, valamint, hogy a családi háttér milyen hatással volt erre a döntésre. A kutatása nemcsak a tanulókra, hanem a nyelvtanáraikra is kiterjedt, ahol fókuszált a pedagóguspályán eltöltött évek hatására, valamint a német vagy angol nyelvet tanító pedagógusok válaszaik között lévő különbségekre. A kutatás adatbázisa kiemelendő, mert a két vármegye esetében a szerző arányos mintát próbált meg kialakítani, ahol a pedagógusok és a tanulók között is 10%-os minta került kitűzésre. Ennek eredményeként közel 900 tanuló töltötte ki a tanulói kérdőívet, valamint 43 némettanár és 57 angoltanár a pedagógusi kérdőívet. Az intézmények közül kizárásra kerültek azok, ahol nem volt lehetőség érettségét szerezni, mert a szerző jövőbeli tervek vizsgálatát is célul tűzte ki, amelynél az érettségét nem adó képzést kevésbé összehasonlíthatónak találta az érettségét adó képzéstípusokkal. Az adatok elemzéséhez a kutató megfelelően választotta ki a statisztikai eljárásokat, a kérdőív változóit megfelelően vonta és hasonlította össze. Az idegennyelvi változókból három csoportot hozott létre: a csak angolt tanulókat, a csak németet tanulókat és a mindkettőt ta-

nulók. Fontos megemlíteni, hogy a könyvben megtalálhatók a saját összeállítású kérdőívek is, amelyek más kutatókat is inspirálhatnak.

A hatodik fejezetben a családi háttér meghatározó szerepének vizsgálata történik meg az idegennyelv-választással kapcsolatban. Ebben a fejezetben először a szerző azt vizsgálja, hogy milyen tényezők voltak hatással az általános iskolai nyelvválasztásra – általában ennek az idegen nyelvnek a tanulása folytatódik a középfokú oktatásban –, majd kitér a középfokú idegennyelv-választásra is. A családi háttér vizsgálatakor két csoportot különböztet meg (alacsony és magas társadalmi státusz), amelyeket a középiskola-választást befolyásoló tényezőkből kialakított négy klaszterrel („Ingázó szakmaorientáltak”, „Kitörni vágyók”, „Felsőoktatás-orientált helyiek”, „Túlélésre hajtók”) is összevet.

Az „Ingázó szakmaorientáltak” csoport jellemzően jobb társadalmi háttérű, többségében középfokú szakmát adó intézményekbe járó tanulókból áll, akik a minőségi oktatásért utazni is hajlandók. A „Kitörni vágyók” olyan tanulók csoportja, akik többségében alacsonyabb társadalmi státuszú családokból származnak, ami abból (is) adódik, hogy az anyák jelentős része alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik. Az ide tartozó tanulók célja egy munkaerőpiacon jól használható szakma megszerzése a felsőoktatásban, amely társadalmi mobilitást jelenthet számukra. A „Felsőoktatás-orientált helyiek” nevű klaszterbe tartozó tanulók többsége gimnazista, két idegen nyelvet tanul, és a felsőoktatásba szeretne bejutni. Ők jellemzően a lakóhelyükön járnak középiskolába, alacsony társadalmi státuszúak, viszont az anyák többségében közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, így a tanulóknál ennek mintaadó szerepe lehet. A „Túlélésre hajtók” klaszterbe tartozó tanulóknak még nincsenek határozott jövőterveik, jellemzően nem volt preferenciájuk sem a középiskola típusának, sem pedig a tanulható idegen nyelv(ek) kiválasztásában.

A hetedik fejezetben az idegennyelvi eredményesség és a nyelvtanulási célokra kerül

a fókusz, amely során a szerző tanulmányi eredményességi változónak tekinti az egyes tantárgyakból 9. és 10. osztályban elért jegyek átlagát tanult nyelvek szerint, vármegyénként. További eredményességi változó, hogy a tanulók rendelkeznek-e már nyelvvizsgával. Az idegennyelv-tanulási célokat több szempont alapján vizsgálja, mint például továbbtanulás, munkavállalás. Ezeket a célokat szintén összeveti a vármegyékkel, a tanulók családi hátterével, valamint a nyelvtanulói csoportokkal.

A nyolcadik fejezetben a nyelvtanárok kerülnek a középpontba: milyen szakmai tapasztalattal rendelkeznek, hogyan, milyen módszereket használnak munkájuk során az idegen nyelv minél hatékonyabb oktatása érdekében. A pedagógusoknál arra is kitér a szerző, hogy milyen tanítási elemek számítanak fontosnak a pedagógusoknak attól függően, hány éve dolgoznak pedagógusként, vagy milyen nyelvet tanítanak. A pedagógusoknak kötelező továbbképzéseken részt venni, ezért ennek vizsgálata is megtörténik a fejezetben, ami azért is fontos, mert ezáltal ismeretekhez jutunk arról, hogy milyen típusú továbbképzéseket és mennyire tartanak fontosnak a különböző idegen nyelvet tanító pedagógusok. Továbbá a folyamatos szakmai megújulás is szükséges ahhoz, hogy minél hatékonyabbak legyenek a nyelvtanítás során, ezért a szerző ezzel kapcsolatos vizsgálatokat is végzett.

Az utolsó fejezetben a kutatás összegzése olvasható, ahol a szerző megvizsgálja a hipotéziseit, valamint a kutatást tágabb kontextusba helyezi. Fő megállapításai között szerepel, hogy a középfokú idegennyelv-választást már az általános iskolai meghatározza, és a magasabb társadalmi státuszú tanulóknak a német nyelv tanulása fontosabb. Az alacsonyabb társadalmi státuszú gyermekek eredményei az idegen nyelvekkel összefüggésben is rosszabbak, valamint a magasabb társadalmi státuszúaknál inkább a nyelvvizsga és továbbtanulás a cél, míg a másik csoportnál a munkavállalás. A tanulók érzik az angol nyelv fontosságát, ezért a németet

tanulók szeretnének angolul is tudni, míg ez a motiváció fordítottn nem igazolódik. A kutatásból kiderül, hogy a nyelvtanárok között életkor szerint van különbség abban, hogy milyen célokat tűznek ki a tananyag megtanításához, mert a több munkatapasztalattal rendelkezők inkább a gyakorlati alkalmazásra helyezik a hangsúlyt. A tanított nyelv alapján is eltérés van a pedagógusok között, mert a némettanárok nagyobb hangsúlyt helyeznek a nyelvtani ismeretek tanítására.

Összességében a könyv egy jól szerkesztett, logikus ívre felépített mű, amelyben a kutatás eredményei jól reflektálnak a szakirodalmi részben leírtakra. A kötetben bőséges idősoros adatokat találunk az idegen nyelvvel kapcsolatban több szempont alapján, amelyek segítenek elhelyezni a német nyelvet az angol viszonylatában, ezáltal a könyvben leírtak több további kutatás kiindulópontjai is lehetnek. A kötet újdonsága, hogy nagy mintán alaposan mutatja be két vármegye esetében a középfokú idegennyelv-tanulás mögött meghúzódó tanulási motivációkat, amelyet jól kiegészít a tanulók idegen nyelvet tanító pedagógusainak válaszainak vizsgálata. A kötet nagyon információgazdag, mindezeket az eredményeket egy rövid ismertetőben megírni, összefoglalni nagyon nehéz, így ezért is érdemes elolvasni a kötetet. A könyvet nemcsak azoknak a pedagógusoknak, kutatóknak ajánlom, akik a vizsgált, két vármegyében laktak és kutatnak, hanem minden olyan szakembernek, akik érdeklődnek az idegennyelv-tanulás és -tanítás iránt, mert olyan átfogó információkat is tartalmaz a kötet, amelyek tágabb kontextusban is értelmezhetők.

IRODALOM

101/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során teendő egyes, a felsőoktatási intézményeket és a hallgatókat érintő intézkedésekről

2022. évi LIX. törvény nyelvvizsga megszerzéséről
- Dörnyei, Z. (2001). *Teaching and Researching motivation*. Longman.
- European Commission (2018). *The European Educational Area. Flash Eurobarometer 466. Briefing Note*. https://www.ecestaticos.com/file/c15945bef2d875b111e9fe94b0e76d4b/1576511759-fl_466_sum_en.pdf
- Hegedűs, R. (2015). The situation of social science graduates in Hungary. In A. Hatos (Ed.), *Riding the Wave. Social Science Curriculum and Teaching in Higher Education in an Age of Crisis. Proceedings of international conference. Oradea, 5-6. November 2015* (pp. 23–42). Presa Universitară Clujeană – Editura Universității din Oradea.
- Hesse, H.-G., Göbel, K., & Hartig, J. (2008). Sprachliche Kompetenzen von mehrsprachigen Jugendlichen und Jugendlichen nicht-deutscher Erstsprache. In E. Klieme (Ed.), *Unterricht und Kompetenzerwerb in Deutsch und Englisch. Ergebnisse der DESI-Studie* (pp. 208–230). Beltz.
- Héreginé Nagy, M. (2019). Módszertani kultúraváltás: az aktív tanulás lehetőségei a gyakorlatban. In J. Baranyiné Kóczy & Á. Fehér (Eds.), *Pedagógusképzés, oktatás a Kárpát-medencében, társadalmi kontextusok. XXII. Apáczai- napok Tudományos Konferencia Tanulmánykötet* (pp. 1–5). Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar.
- Huneke, H.-W., & Steinig, W. (2013). *Deutsch als Fremdsprache. Eine Einführung*. 6. újonnan átdolgozott és bővített kiadás. Erich Schmidt Verlag.
- Gogolin, I. (2014). Stichwort: Entwicklung sprachlicher Fähigkeiten von Kindern und Jugendlichen im Bildungskontext. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 17(3), 407–431. <https://doi.org/10.1007/s11618-014-0569-3>
- Molnár, E. K., & Vigh, T. (2015). *A tantervelmélet és a pedagógiai értékelés alapjai*. Szegedi Tudományegyetem.
- Sominé Hrebik, O. (2011). Az anyanyelv-elsajátítás és az idegennyelv-tanulás összefüggéseinek megközelítései – Egy közös értelmezési keret lehetősége. *Magyar Pedagógia*, 111(1), 53–77.

Hegedűs Roland